

บทที่ ๑

บทนำ

ปัญหาประชากร เป็นปัญหาที่สำคัญและเร่งด่วนของประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อทำให้ประชากรส่วนใหญ่มีสภาพการกินที่อยู่ดีและมีคุณภาพนั้น จะกระทำสำเร็จ ได้อย่างไร ถ้าไม่ลดอัตราการเพิ่มประชากรที่ยังอยู่ในระดับสูงให้ลดต่ำลงมากตามคู่กันไปกับ การเร่งรัดพัฒนาประเทศ แม้ว่าในระยะตั้งแต่ปี ๒๕๐๓ เป็นต้นมา ภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทย เริ่มลดลงอย่างช้า ๆ จนกระทั่งปี ๒๕๑๒ ถึง ๒๕๑๔ ได้ลดลงอย่างรวดเร็ว โดยในช่วง ๕ - ๖ ปีนี้ ได้ลดลงเกือบ ๒๐ % ทั้งนี้เพราะการวางแผนครอบครัวในระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๓ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๙) ได้ผลดี แต่ประเทศไทยก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องลดอัตราการเพิ่มประชากรให้ต่ำลงไปอีก ทั้งนี้แม้ว่าความพยายามในการลดอัตราการเพิ่มประชากรเท่าที่ดำเนินการมาแล้วและที่จะดำเนินการต่อไปจะบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ จำนวนประชากรของประเทศก็ยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่นในปี ๒๕๒๓ จะมีประชากรประมาณ ๔๙.๒ ล้านคน และอีก ๕ ปีคือปี ๒๕๒๘ จะเพิ่มเป็น ๕๒.๑ ล้านคน ดังนั้นเพื่อให้การเพิ่มประชากรสอดคล้องกับระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๕ (ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๒๙)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, "สรุปผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ," รายงานการสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติเรื่อง ประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ ๔, ๒๑ - ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ (กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยสังคมศาสตร์, ๒๕๒๒) : ๔๕.

นิพนธ์ เทพวัลย์, "ผลการศึกษาวิจัยทางประชากรศาสตร์ของประเทศไทย ในรอบ ๑๐ ปี" รายงานการสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติเรื่อง ประชากรของประเทศไทย ครั้งที่ ๔ ๒๑ - ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ : ๒๐๓ - ๒๐๔

จึงได้กำหนดเป้าหมายการเพิ่มประชากรลดลงโดยกำหนดให้มีอัตราการเพิ่มเป็น ๑.๕ เมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๕ ในปี ๒๕๒๕^๑

จากการที่ประเทศไทยยังต้องมีการลดอัตราการเพิ่มประชากรลงไปอีก กังนังการศึกษาเรื่องภาวะเจริญพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสนใจอยู่/ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาวะเจริญพันธุ์ในเขตชนบทซึ่งเป็นเขตที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอาศัยอยู่^๒ และเป็นเขตซึ่งมีภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าเขตเมืองไม่ว่าจะพิจารณาจากอัตราเจริญพันธุ์ของสตรีที่สมรส จำนวนบุตรเกิดรอดและจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่^๓

ได้มีการวิจัยด้านภาวะเจริญพันธุ์มาเป็นเวลานานพอสมควร คือตั้งแต่ปี ๒๕๐๗ เช่น การศึกษาโครงการโภชนาการของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างปี ๒๕๐๗ - ๒๕๑๐ การศึกษาโครงการบางเขตของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลในปี ๒๕๐๘ โครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ

^๑สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๓ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๒๙ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๒๔) หน้า ๒๐๘.

^๒ John Knodel and Visid Prachuabmoh, The Fertility of Thai Women (Bangkok : Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1973), p. 5

^๓ Ibid p. 79.

^๔วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะและคณะ, การวิจัยด้านประชากรศาสตร์ในประเทศไทย เอกสารวิจัยฉบับพิเศษ หมายเลข ๑ (กรุงเทพมหานคร : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๗ - ๘.

และประชากรของสถาบันประชากรศาสตร์ ฯ ซึ่งดำเนินการรวมในปี ๒๕๑๒ และ ๒๕๑๓ และ
 รวมที่สองในปี ๒๕๑๕ และ ๒๕๑๖ และโครงการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทย ซึ่งดำเนินการ
 ร่วมกันระหว่างสถาบันประชากรศาสตร์ ฯ และสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี ๒๕๑๘ และได้มีการนำ
 ผลการวิจัยทั้งที่กล่าวมาแล้วนี้ไปศึกษาและรายงานผลออกมา อาทิเช่น เอกสารวิจัยหมายเลข ๑๐
 ของสถาบันประชากรศาสตร์ ฯ เรื่อง The Fertility of Thai Women โดย John Knodel
 and Visid Prachuabmoh เอกสารวิจัยหมายเลข ๒ เรื่อง Some Factors Affecting
 Fertility and Knowledge, Attitude and Practice of Family Planning Among
 Rural Thai Women โดย Suchart Prasithrathasint เอกสารวิจัยการ
 สำรวจภาวะเจริญพันธุ์ หมายเลข ๓ ชื่อ Fertility Transition in Thailand :
 A Comparative Analysis of Survey Data โดย Nibhon Debavalya and
 John Knodel นอกจากนี้ยังมีการนำผลการวิจัยไปวิเคราะห์เพื่อเป็นวิทยานิพนธ์ อาทิเช่น การ
 เจริญพันธุ์ของสตรีไทยในชนบทของสุพรรณบุรี อยุธยา นครปฐม และปทุมธานีที่มีผลต่อขนาดครัวเรือนไทยใน
 ชนบทของเบงกอล ศิลป์ประสิทธิ์ เป็นต้น

การศึกษาเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริง (Actual Fertility)
 นั่นคือศึกษาจำนวนบุตรเกิดรอด (Children ever born) หรือจำนวนบุตรที่มีชีวิต (Living
 Children) ดังนั้นของภาวะเจริญพันธุ์อีกอันหนึ่งที่ยังไม่ได้รับการศึกษามากเท่าที่ควร คือภาวะ
 เจริญพันธุ์ที่ต้องการ (Desired Fertility) ทั้งที่มีความสำคัญต่อการเพิ่มจำนวนประชากร
 ในอนาคต ดังที่ Nibhon Debavalya and John Knodel ได้กล่าวไว้ว่า การลดภาวะเจริญพันธุ์
 ที่ต้องการจะเป็นผลต่อการลดภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริง เช่นเดียวกับการเพิ่มความต้องการในคามริการ
 วางแผนครอบครัว และนอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบอัตราส่วนผู้ที่ใช้การวางแผนครอบครัวระหว่าง
 ประเทศไทยกับไต้หวันแล้ว พบว่าประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในคาม
 การวางแผนครอบครัว โดยในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ประชากรไต้หวันที่ใช้การวางแผนครอบครัวมีถึง

^๑ Nibhon Debavalya and John Knodel, Fertility Transition in Thailand : A Comparative Analysis of Survey Data, (Bangkok : Institute of Population Studies, Chulalongkorn University and National Statistical office, 1978), p. 27

ร้อยละ ๕๕^๑ ในขณะที่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ประเทศไทยซึ่งได้ดำเนินการวางแผนครอบครัวมาเป็นเวลานานพอสมควร มีประชากรที่ใช้การวางแผนครอบครัวเพียงร้อยละ ๓๖.๗^๒ แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยนี้ยังมีอุปสรรคในด้านการลดภาวะเจริญพันธุ์อยู่ อุปสรรคดังกล่าวก็คือ ประชากรไต้หวันมีจำนวนบุตรที่ต้องการมากเกินไปเนื่องมาจากมีคามารถต้องการในบุตรคนแรกในวัยชรา และต้องการบุตรชายไว้สืบสกุลและประกอบพิธีทางศาสนาเมื่อตนเองเสียชีวิต จึงทำให้จำนวนบุตรที่ต้องการของไต้หวันมีมาก^๓ ดังนั้น ปัญหาเรื่องจำนวนบุตรที่ต้องการก็ย่อมเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทยเช่นกัน แม้ว่าการวางแผนครอบครัวของประเทศไทยจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ เช่นเดียวกับไต้หวันก็ตาม

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ ๓ ประการดังนี้

๑. ศึกษาความแตกต่างระหว่างจำนวนบุตร เกิดรอดกับจำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการ
๒. ศึกษาว่าความแตกต่างระหว่างจำนวนบุตรทั้งสามประเภทนั้น เกิดจากปัจจัยใดบ้าง
๓. ศึกษาว่าปัจจัยแต่ละปัจจัยนี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงจำนวนบุตรทั้งสามประเภทอย่างไรบ้าง

คำจำกัดความ

จากการอ่านหนังสือบทความ รายงานการวิจัยทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษและไทย มีการใช้คำว่า

^๑Dorothy Nortman and Ellen Hofstatter, "Population and Family Program : A Factbook, Reports on Population/Family Planning No. 2 (October, 1976) : 91.

^๒Nibhon and Knodel, Fertility Transition in Thailand, p. 13.

^๓Ming - Cheng Chang, Ronald Freedman, and Te - Hsiung Sun, "Trend in Fertility, Family Size Preference and Family Planning Practice : Taiwan, 1961 - 80, Study in Family Planning Vol. 12 No. 5 (May, 1981) : 227.

ภาวะเจริญพันธุ์แท้จริง และภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการหลายค่าที่แตกต่างกันไป เพราะฉะนั้น จะได้พิจารณาถึงหลักเกณฑ์ของการใช้ค่าต่อไป เพื่อให้การใช้ค่าเหล่านั้นถูกต้องและเหมาะสม

ก. ภาวะเจริญพันธุ์แท้จริง

ภาวะเจริญพันธุ์แท้จริง ค่าที่มักใช้คือ Actual Fertility, Actual Family Size, Achieved Fertility หรือ Achieved Family Size ซึ่งมักแทนด้วยจำนวนบุตรเกิดรอด (Live Birth) หรือ Children ever born หรือ Parity) หรือจำนวนบุตรที่มีชีวิต

ค่าที่ใช้แทนภาวะเจริญพันธุ์แท้จริงมักจะเป็นค่าที่เข้าใจร่วมกันได้ง่ายกว่าภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการ ในครั้งนี้ภาวะเจริญพันธุ์แท้จริง จะแทนด้วยจำนวนบุตรเกิดรอด

ข. ภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการ

ภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการอาจจะแยกออกได้เป็น ๓ ประเภทคือ

- ๑. จำนวนบุตรในอุดมคติ
- ๒. จำนวนบุตรที่ต้องการ
- ๓. จำนวนบุตรที่คาดหวัง

๑. จำนวนบุตรในอุดมคติ ค่าที่ใช้แทนมีอยู่หลายค่าเช่น Ideal Family Size, Ideal Number of Children และ Ideal Parity

จำนวนบุตรในอุดมคตินี้จะเป็นการถามถึงจำนวนบุตรส่วนรวมเช่น จำนวนบุตรของกอนอเมริกัน คนไทย โดยทั่วไป ซึ่งจะใกล้เคียงถูกตามมากกว่า จำนวนบุตรที่ต้องการเช่น การศึกษา National Fertility Study ของสหรัฐ ๖ ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้สัมภาษณ์หญิงชาวอเมริกันว่า "What do you think is the ideal number of children for the average American family?" การศึกษาในประเทศเยอรมันจะบันทึกในโครงการ National Survey

^๑ Norman B. Ryder and Charles F. Westoff, Reproduction in the United States 1965, (New Jersey : Princeton University Press, 1971), p. 20.

ปี ๒๕๐๑ ได้สัมภาษณ์สตรีว่า "Thinking about families in general, what do you think is the ideal size for the average family in Germany - a husband, a wife and how many children ?"

๒. จำนวนบุตรที่ต้องการ คำที่ใช้แทนมีหลายคำ เช่น Desired family size, Desired Number of Children, Desired Parity และ Preferred Number of Children

จำนวนบุตรที่ต้องการมักจะเป็นการตั้งคำถามถึงจำนวนบุตรของผู้ตอบหรือผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งคำถามใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องกับบุคคลมากกว่าการถามจำนวนบุตรในอุดมคติ เช่น National Fertility Survey ของสหรัฐอเมริกา ปี ๒๕๐๘ ได้ถามสตรีชาวอเมริกันว่า "If you could have exactly the number of children you want what number would that be ?"

ส่วนในประเทศเยอรมนีได้สัมภาษณ์สตรีในโครงการ National Survey ปี ๒๕๐๑ โดยมีการตั้งคำถามว่า "How many children would you like to have yourself if financial and other conditions of life were very good ?"

^๑Ronald Freedman, Gerhard Baumert and Martin Bolte "Expected Family Size and Family Size Values in West Germany" in Populations Studies Vol.13 (November, 1959) : 139.

^๒Ryder and Westoff, Reproduction in the United States 1965, p. 26.

^๓Freedman, Baumert and Bolte "Expected Family Size and Family Size Values in West Germany" p : 139.

๓. จำนวนบุตรที่คาดหวัง คำที่ใช้แทนเมื่อหลายคำเช่น Expected Family Size, Expected Parity, Intended Family Size, Expected Number of Children หรือ Intended Number of Children ในประเทศไทย มีการศึกษาอยู่บ้าง แต่ไม่เป็นการศึกษาจำนวนบุตรที่คาดหวังโดยตรง

การคำนวณหาจำนวนบุตรที่คาดหวังมีวิธีที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ การศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในยุโรป คำนวณจากจำนวนบุตรเกิดรอด รวมกับจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม^๑ การศึกษา The Growth of American Families Studies ในสหรัฐอเมริกา ปี ๒๕๐๓ คำนวณจากจำนวนบุตรที่มีจริงขณะสัมภาษณ์รวมกับจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่ม^๒ ส่วนการศึกษาในเยอรมนี ตะวันตกปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้จากการตั้งคำถามว่า "How many Children do you expect to have altogether ?"^๓

ส่วนการศึกษาโครงการ National Fertility Study ของสหรัฐอเมริกา ปี ๒๕๐๘ ได้มีการคำนวณจำนวนบุตรที่คาดหวังแตกต่างไปจากผลการศึกษาในอดีต โดยได้มีการสอบถามถึงจำนวนบุตรเพิ่มที่คาดหวัง (additional children expected) และยังคงสอบถามจำนวนบุตรเพิ่มที่ตั้งใจ (additional children intended) สำหรับการคำนวณจำนวนบุตรที่คาดหวัง

^๑United Nations, Fertility and Family Planning in Europe Around 1970, (New York : United Nations Publication, 1976) p. 32.

^๒Pascal K Whelpton, Arthur A Compbell and John E. Patterson, Fertility and Family Planning in the United States. (New Jorsey : Princeton University Press, 1966) p. 45.

^๓Freedman, Baumert and Bolte, "Expected Family Size and Family Size Values in West Germany" : 139.

(Expected parity) โดยแยกออกจากจำนวนบุตรที่ตั้งใจจะให้ (Intended parity) โดย
 Expected parity จำนวนจากผลรวมของ Current parity หรือบุตรเกิดพร้อมกับผลทางของ
 additional children intended และ additional children expected ส่วน
 Intended parity จำนวนจาก Current parity รวมกับ additional children
 intended)

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้อาจมองที่คาดหวังเป็นการคำนวณจากจำนวนบุตรที่มี
 อยู่จริง ๆ รวมกับจำนวนบุตรที่ต้องการเพิ่มอีก

การใช้คำว่า "จำนวนบุตรในอุดมคติและจำนวนบุตรที่ต้องการ" ในประเทศไทย

จากการพิจารณาผลการวิจัยของประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา มีการศึกษาดังจำนวนบุตรที่ตอง
 การ เช่น ในโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๖ รอยแรก มีการตั้งคำถามว่า "สมมุติว่าท่านเพิ่ง
 แต่งงานใหม่ ๆ และสามารถที่จะมีบุตรได้ตามจำนวนที่ต้องการท่านต้องการมีบุตรกี่คน"^๒ ในโครง
 การวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๖ รอยที่สอง มีการตั้งคำถามว่า "ถ้าให้ท่านเลือกว่าท่านมีบุตรมากน้อย
 เท่าใดก็ได้ตามใจชอบท่านต้องการจะมีบุตรกี่คน"^๓ และในโครงการวิจัยภาวะเจริญพันธุ์ของประเท
 ไทย ปี ๒๕๑๘ ได้ถามว่า "ถ้าหากท่านสามารถเลือกจำนวนบุตรได้ ท่านจะต้องการมีบุตรทั้งหมดกี่คน"^๔

^๑Ryder and Westoff, Reproduction in the United States 1965,
 PP. 20 - 21.

^๒สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ประชากรของประเทศไทย : เปรียบ
 เทียบระหว่างชนบทและเมือง, (กรุงเทพมหานคร : หน่วยผลิตเอกสารมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหา
 วิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๘๓.

^๓สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, แบบสอบถาม บ.โครงการวิจัยต่อเนื่อง
 ระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและประชากร (กรุงเทพ : โรงพิมพ์สมภาค
 สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย), หน้า ๑๓.

^๔สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, แบบสอบถาม โครงการวิจัย ที่ ๕๕
 โครงการวิจัยภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทย (กรุงเทพ : หน่วยผลิตเอกสารมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘) หน้า ๒๐

สำหรับจำนวนบุตรที่ต้องการมีการศึกษาหลายคน เช่น Knodel and Visid ใช้คำว่า 'Desired Family Size' Nibhon and Knodel ใช้คำว่า 'Preferred Number of Children' John Knodel and Pichit Pitaktepsombati ใช้คำว่า 'Desired Family Size'^๓ ซึ่งคำเหล่านี้มีความหมายตรงกับ "จำนวนบุตรที่ต้องการ" แต่ยังมีการใช้คำว่า "จำนวนบุตรในอุดมคติ" ในความหมายของ "จำนวนบุตรที่ต้องการ" ซึ่งเป็นการใช้คำที่ไม่เหมาะสม เช่น วิทยานิพนธ์ของระจิกตา ณ หัตถ์ และพิภพของ พิศัยบุษย์ เป็นต้น เพราะคำถามไม่ใช่ลักษณะของจำนวนบุตรในอุดมคติ

การศึกษาในครั้งนี้จะใช้คำว่า "จำนวนบุตรที่ต้องการ" หรือ "Desired Number of Children" ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นการศึกษาจำนวนบุตรจริง ๆ และเพื่อป้องกันการตีความ ถ้าหากใช้คำว่า 'Desired family Size' ซึ่งอาจทำให้เข้าใจความหมายถึงจำนวนบุตรทั้งหมดในครัวเรือนได้

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในต่างประเทศมีการศึกษาทั้งจำนวนบุตรเกิดรอด บุตรที่คาดหวังและบุตรที่ต้องการ ส่วนในประเทศไทยมีการศึกษาจำนวนบุตรเกิดรอดและจำนวนบุตรที่ต้องการเท่านั้น โดยการศึกษา

^๑ Knodel and Pichit, The Fertility of Thai Women, P. 28

^๒ Nibhon and Knodel, Fertility Transition in Thailand, P. 17

^๓ John Knodel and Pichit Pitaktepsombati, Fertility and Family Planning in Thailand, Paper No. 19 (Bangkok : Institute of Population, Studies Chulalongkorn University, 1975), P. 6

ที่ผ่านมามีปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนบุตรทั้งสามประเภทดังนี้ -

๑. อายุและภาวะเจริญพันธุ์

โดยทั่วไปอายุของสตรีที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริงและภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการ กล่าวคือจำนวนบุตรเกิดรอด คาดหวังและที่ต้องการจะเพิ่มขึ้นตามอายุของสตรี เช่น Whelpton, Campbell and Patterson พบว่าสตรีชาวอเมริกันที่มีอายุระหว่าง ๑๘ - ๒๔ ปี ที่ต้องการบุตรโดยเฉลี่ย ๓.๑ คน และบุตรที่คาดหวัง ๓.๑ คน ส่วนผู้มีอายุระหว่าง ๓๐ - ๓๔ ปี ต้องการบุตรโดยเฉลี่ย ๓.๓ และ คาดหวังที่จะมีบุตร ๓.๒ คน ซึ่ง Ryder and Westoff ภาพในลักษณะเช่นเดียวกันนี้ ในสหรัฐอเมริกา ปี ๒๕๐๒ การศึกษาของ Helen Ware พบว่า สตรีในวัยวัยผู้มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๐.๒ คน จำนวนบุตรที่ต้องการและจำนวนบุตรที่คาดหวังเท่ากับ ๕.๐ คน แต่ผู้มีอายุระหว่าง ๕๐ - ๕๕ ปี มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๕ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๐ คน และจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๔.๕ คน^๓ ในไต้หวันก็พบลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือในการศึกษาปี ๒๕๑๓ พบว่าสตรีที่มีอายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี มีจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๖ คน ส่วนผู้มีอายุระหว่าง ๓๕ - ๒๕ ปี มี ๔.๑ คน^๔

สำหรับในประเทศไทยก็พบลักษณะเช่นเดียวกันกับการศึกษาที่โลกกล่าวมาแล้ว เช่น ข้อมูลจากโครงการบางเช่นพบว่า จำนวนบุตรที่ต้องการจะเพิ่มขึ้นไปพร้อมกับอายุของมารดาเช่น

^๑ Whelpton, Campbell and Patterson, Fertility and Family planning in United States, pp 64 - 65.

^๒ Ryder and Westoff, Reproduction in the United State 1965, p. 58

^๓ Helen Ware, Ideal Family Size : Occational Paper No. 33 (London : Population Council, 1974) p. 21

^๔ Ronald Freedman, Lolagene C. Coombs and Ming Cheng - Chang, "Trends in Family Planning : Taiwan, 1965 - 1970." Studies in Family Planning Vol.3 No. 12 (December 1972) : 281 - 291

ผู้ที่อายุระหว่าง ๑๕ - ๑๙ ปี มี ๒.๕ คน ผู้ที่มีอายุ ๓๐ ปี ขึ้นไปมี ๓.๔ คน เป็นต้น^๑
การมอด และวิธีรัฐ ไซข้อมูลจากโครงการโภชนาการศึกษาศรีสมทบกับลักษณะเช่นเดียวกันคือ
ผู้ที่อายุระหว่าง ๒๐ - ๒๔ ปี ต้องการมีบุตรโดยเฉลี่ย ๒.๔ คน ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๔๐ - ๔๔ ปี
ต้องการมี ๔.๒ คน^๒ Knodel and Visid ศึกษาข้อมูลจากโครงการวิจัยต่อเนื่องระยะยาว ๖
รวมแรก พบว่า สตรีที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๑๙ ปี มีจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๗ คน และผู้ที่อายุระหว่าง
๔๐ - ๔๔ ปี ต้องการมีบุตร ๔.๓ คน^๓ Knodel and Pichit ได้ไซข้อมูลเดียวกันศึกษาเปรียบเทียบ
จำนวนบุตรเกิดรอดและจำนวนบุตรที่ต้องการของสตรีในชนบท พบว่า อายุของสตรีกับจำนวนบุตรทั้งสอง
ประเภทนี้มีความสัมพันธ์ในทางบวกกล่าวคือ สตรีที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๑๙ ปี มีจำนวนบุตรเกิดรอด
๓.๗ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๗ คน และความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวนี้ (จำนวนบุตรเกิดรอด
มีน้อยกว่าจำนวนบุตรที่ต้องการ) จะมีอยู่ในกลุ่มผู้ที่อายุระหว่าง ๒๐ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๒๙ ปี แต่
ในกลุ่มอายุ ๓๐ - ๓๔ ปี เป็นต้นไปพบว่า จำนวนบุตรเกิดรอดมีมากกว่าจำนวนบุตรที่ต้องการ เช่น ผู้ที่
อายุระหว่าง ๓๐ - ๓๔ ปี มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๒ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๘ คน และผู้ที่อายุ

^๑Donald Cowgill and Others, Family Planning in Bangkok, Thailand
(Bangkok : Mahidol University, 1965) p. 80

^๒การมอด ฮอลดี และวิธีรัฐ ประจวบเพาะ "การขยายตัวของครอบครัวและการวางแผนครอบครัวในท่าเรือโภชนาการ" การสัมมนาทางวิชาการแห่งชาติเรื่องประชากรแห่งประเทศไทย
ครั้งที่ ๒ (พระนคร : กองวิจัยสังคมศาสตร์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๐๘) : ๓๔๕ - ๓๗๗

^๓Knodel and Visid. The Fertility of Thai Women, p. 29

ระหว่าง ๔๐ - ๔๔ ปี มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๖.๔ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๔.๓ คน เป็นต้
 การศึกษาของระจิดทาพบว่า สตรีในชนบทที่สมรสแล้ว ซึ่งอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี มีจำนวนบุตรในอุคมคติ
 (จำนวนบุตรที่ต้องการ) ๓.๔ คน ส่วนผู้ที่อายุระหว่าง ๓๕ - ๓๙ ปี ต้องการมีบุตร ๔.๕ คน และ
 ยังพบว่า จำนวนบุตรที่ต้องการของสตรีจะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุของสามีเพิ่มขึ้น จนกระทั่งอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป
 การศึกษาของพิกุลทองพบว่า ในเขตชนบทจำนวนบุตรเกิดรอดกับจำนวนบุตรในอุคมคติ (จำนวนบุตรที่
 ต้องการ) ของสตรีจะเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มของอายุ เช่น ผู้ที่อายุระหว่าง ๓๕ - ๓๙ ปี มีจำนวนบุตรเกิด
 รอด ๗ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๗ คน ส่วนผู้ที่อายุระหว่าง ๔๐ - ๔๔ ปี มีจำนวนบุตรเกิด
 รอด ๖.๐ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๔.๓ คนเป็นต้^๑ Knodel and Pichit ไคโรซอมมูล
 โครงการต่อเนื่องระยะยาว ๆ รวมทั้ง ๒ ศึกษาจำนวนบุตรเกิดรอดกับจำนวนบุตรที่ต้องการก็พบความ
 สัมพันธ์ในลักษณะเดียวกัน เช่น สตรีในชนบทที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๑๙ ปี มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๐.๗
 คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๒ คน ส่วนผู้ที่อายุระหว่าง ๔๐ - ๔๔ ปี มีจำนวนบุตรเกิดรอด
 ๗.๑ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๔.๗ คน เป็นต้^๒ Nibhon and Knodel ซึ่งไคโรซอมมูลโครงการ

^๑ John Knodel and Pichit Pitaktepsombati, Thailand Fertility and Family Planning among Rural and Urban women, Working Paper No. 6 (Bangkok : Institute of Populations Studies, Chulalongkorn University, 1973), p. 14.

^๒ ระจิดทา ๓ พัทลุง, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีที่สมรสแล้วในชนบท
 ประเทศ" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 ๒๕๑๔), หน้า ๓๑ - ๓๖.

^๓ พิกุลทอง พิชัยบุท "การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุคมคติ
 ของสตรีไทยที่สมรสแล้วและกำลังอยู่กับสามีในเขตเมืองและชนบท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต
 แผนกวิชาสังคมวิทยา ฯ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๔๗.

^๔ Knodel and Pichit Fertility and Family Planning in Thailand, p. 42.

การสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยปี ๒๕๑๑ ก็พบความสัมพันธ์ลักษณะเดียวกัน คือ สตรีในชนบทที่มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปีมีจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๑ คน และผู้ที่อายุระหว่าง ๒๐ - ๒๔ ปีมีจำนวนบุตรที่ต้องการ ๔.๑ คน^๑

อายุแรกสมรสและภาวะเจริญพันธุ์

โดยทั่วไปอายุแรกสมรสมีความสัมพันธ์ในทางลบกับภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริง และภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการ กล่าวคือ ผู้สมรสเมื่ออายุสูงกว่ามีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า เช่น จากการศึกษานี้ในประเทศเคนยา^๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ พบว่า สตรีที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปีมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๕ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๕ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๖ คน ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๒๕ ปีขึ้นไป มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๑.๘ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๒ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๕ คน และเมื่อพิจารณาช่วงเวลาสมรสความถี่ก็ยังพบความสัมพันธ์ในลักษณะเดิมอีก^๓ สำหรับในสหรัฐอเมริกา Ryder and Westoff พบลักษณะเดียวกัน กล่าวคือสตรีผิวขาวชาวอเมริกันที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปีมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง โดยเฉลี่ย ๓.๖ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๔ คน ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๒๕ ปีขึ้นไปมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๕ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ^๓

การศึกษานี้ของไทยพบความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกัน เช่น ระจิดตาพบว่า สตรีไทยในชนบทที่สมรสก่อนอายุ ๒๕ ปี มีจำนวนบุตรในอุดมคติ (จำนวนบุตรที่ต้องการ) โดยเฉลี่ย ๔ คน ส่วน

^๑ Nibhon and Knodel, Fertility Transition in Thailand, p. 18.

^๒ United Nations, Fertility and Family Planning in Europe Around 1970, pp. 54 - 118.

^๓ Ryder and Westoff, Reproduction in the United States, 1965, p. 58.

ผู้ที่สมรสหลังจากอายุ ๒๕ ปีขึ้นไปมี ๓ คน^๑ และพิบูลทอง^๒ ก็พบผู้ที่อายุระหว่าง ๑๕ - ๒๔ ปี
ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปีมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย ๑.๒ คน จำนวนบุตรในอุคมกคิ
(จำนวนบุตรที่ทองการ) ๓.๔ คน ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๒๒ - ๒๔ ปีมีจำนวนบุตรที่มีชีวิต ๔ คน
และจำนวนบุตรในอุคมกคิ (จำนวนบุตรที่ทองการ) ๓.๘ คน

ระยะเวลาสมรสและภาวะเจริญพันธุ์

โดยทั่วไประยะเวลาสมรสมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริงและที่
ทองการ กล่าวคือสตรีที่มีระยะเวลาสมรสยาวกว่ามีจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวัง
และจำนวนบุตรที่ทองการมากกว่าที่มีระยะเวลาสมรสสั้นกว่า เช่นการศึกษาในอังกฤษ และเวลช์
ปี ๒๕๑๐ พบว่าสตรีที่สมรสมาแล้วต่ำกว่า ๕ ปีมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๐.๗ คนจำนวนบุตร
ที่คาดหวัง ๑.๗ คน จำนวนบุตรที่ทองการ ๒.๖ คน ส่วนผู้ที่สมรสมาแล้ว ๒๐ ปีขึ้นไปมีจำนวนบุตร
เกิดรอด ๒.๖ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๖ คน และจำนวนบุตรที่ทองการ ๒.๘ คน^๓ ส่วนใน
สหรัฐอเมริกา Whelpton Campbell and Patterson ก็พบความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันคือ
สตรีอเมริกันที่ระยะเวลาสมรสต่ำกว่า ๕ ปี มีจำนวนบุตรที่คาดหวังโดยเฉลี่ย ๒.๕ คน และจำนวนบุตร
ที่ทองการ ๓.๒ คน ส่วนผู้ที่ระยะเวลาสมรส ๑๕ ปีขึ้นไปมีบุตรที่คาดหวัง ๓.๐ คน และจำนวนบุตรที่ทองการ
๓.๔ คน^๔ และ Ryder and Westoff พบว่า สตรีที่สมรสมาแล้วไม่ถึง ๕ ปีมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง

๑ วิจารณ์ พัทลุง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุคมกคิของสตรีที่สมรสแล้วในเขต
ประเทศไทย" หน้า ๓๕

๒ พิบูลทอง พิชัยยุทธ "การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ยและจำนวนบุตรในอุคมกคิ
ของสตรีไทยที่สมรสแล้ว และกำลังอยู่กับสามีในเขตเมืองและเขตชนบท" หน้า ๕๔

^๑ United Nations, Fertility and Family Planning in Europe Around 1970 pp. 54 - 145

^๔ Shelpton, Campbell and Patterson, Fertility and Family Planning in United States, p. 65

โดยเฉลี่ย ๒.๘ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๐ ส่วนผู้ที่สมรสมาแล้ว ๒๕ ปีขึ้นไปมีจำนวนบุตร
 ที่ลาภหวัง ๓.๘ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๗ คน ส่วนการศึกษาในไต้หวันปี ๒๕๑๓ ก็พบ
 ลักษณะเช่นเดียวกัน แม้ว่ามีการนำอายุของสตรีมาเป็นตัวแปรคุม อาทิเช่น ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๒๒ -
 ๒๕ ปีที่สมรสต่ำกว่า ๕ ปี มีจำนวนบุตรที่ต้องการ โดยเฉลี่ย ๓.๘ คน ผู้ที่สมรสระหว่าง ๑๐ -
 ๑๔ ปี มี ๔.๑ คน ส่วนผู้ที่มีอายุระหว่าง ๓๐ - ๓๕ ปีที่สมรสต่ำกว่า ๕ ปีมี ๒.๘ คน และผู้ที่
 สมรส ๒๐ ปีขึ้นไปมี ๔.๑ คน^๒

การตายของทารกและ เด็กและภาวะเจริญพันธุ์

โดยทั่วไปการตายของทารกและ เด็กมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริง
 และภาวะเจริญพันธุ์ที่ต้องการ กล่าวคือถ้ามีการตายของทารกสูงจำนวนบุตรเกิดรอดและจำนวนบุตร
 ที่ต้องการจะสูงขึ้น การศึกษาของ W.S. Thompson and D.T. Lewis พบว่าการลดอัตราการ
 ตายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ในประเทศอุตสาหกรรมควบคุมขนาดของครอบครัว
 Knodel ได้ให้ข้อสรุปว่าการตายของทารกและ เด็กมีอิทธิพลต่อภาวะเจริญพันธุ์ ๒ ทางคือ ทำให้
 ระยะเวลาไขว้เพราะเมื่อทารกตายนมมารดาไม่มีใครดื่มเป็นโอกาสให้ไม่มีการกลั่นนํ้านมและไขจะถูกลด

005593

^๑Ryder and Westoff, Reproduction in the United States 1965 p. 58.

^๒Freedman, Coombs and Ming, "Trends in Family Size Preference and Practice of Family Planning in Taiwan" : 284.

^๓W.S. Thompson and D.T. Lewis, Population Problems 5th edition (New York : McGraw - Hill Book Company, 1965) : 309.

^๔John Knodel "European Population in Past : Family level Relation." in The Effect of Infant and Child Mortality on Fertility, edited by Samuel Preston Academic (New York : Academic Press, 1965) : 22.

ซึ่งทำให้ตั้งครรภ์ได้ต่อไป และการตายของทารกทำให้ต้องมีบุตรมาทดแทนตามจำนวนที่ต้องการ
 Freedman กล่าวว่าภาวะการตายที่ต่ำเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับนโยบายสังคมในการลดภาวะ
 เจริญพันธุ์ จากการศึกษาของ S.Hassan โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจในประเทศอียิปต์เมื่อปี
 ๒๕๐๖ พบว่า ในระหว่างปี ๒๔๙๒ - ๒๕๐๑ จำนวนบุตรเกิดรอด และจำนวนบุตรที่ต้องการของสตรี
 ทั้งที่มีนิกายศาสนาอิสลามและคริสต์ที่มีการตายจะสูงกว่าผู้ที่ไม่ มี ตัวอย่างเช่น สตรีมุสลิมที่ไม่เคยมีการ
 สูญเสียทารกมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๒ คนและจำนวนบุตรที่ต้องการเพียง ๒.๑ คน ส่วน
 ผู้ที่เคยมีการสูญเสียทารกตั้งแต่ ๑ คน ๒ คน และ ๓ คนขึ้นไป จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๑ คน
 ๕.๕ คน และ ๗.๔ คน ตามลำดับ และจำนวนบุตรที่ต้องการของผู้ที่เคยสูญเสียชีวิตทารกโดยเฉลี่ย
 ประมาณ ๓.๗ คน^๒

สำหรับการศึกษาของประเทศไทย Knodel and Visid ใช้ข้อมูลจากการวิจัยต่อเนื่อง
 ระยะยาว ๖ รอบที่ ๑ พบว่าทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองของไทยจำนวนบุตรเกิดรอดกับการสูญเสีย
 ทารกมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก กล่าวคือ ในเขตชนบทสตรีที่มีการตายของทารก ๕ คนขึ้นไป
 มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยถึง ๑๔.๔ คน ซึ่งมากเป็น ๒ เท่าของผู้ที่มีทารกเสียชีวิตเพิ่ม
 ๑ - ๒ คน ซึ่งมีจำนวนบุตรเกิดรอดเพียง ๗.๒ คน^๓ เทียนฉาย กิระนันท์ ใช้ข้อมูล
 เดียวกันศึกษาจำนวนบุตรเกิดรอดของสตรีอายุระหว่าง ๑๕ - ๕๔ ปี หากความสัมพันธ์กับตัว

^๑Ronald Freedman, "The sociology of human fertility : a trend and bibliography" Current Sociology Vol 19(1963) : 220 - 245.

^๒S.Hassan "Childhood Mortality experienced and Fertility preference" Population Problem and Prospects (edited by Omran Carolina Population Center, 1973) : 355 - 369.

^๓Knodel and Visid, The Fertility of Thai Women, pp. 35 - 36.

แปรอื่น ๆ อีก ๘ ตัว โดยใช้การวิเคราะห์สหการถดถอย พบว่าการตายของทารกเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงภาวะเจริญพันธุ์^๑ เกื้อ วงศ์บุญสิน ศึกษาข้อมูลจากการสำรวจวิจัยลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของประชากรของหมู่บ้านประมง พบว่า สตรีในหมู่บ้านประมงที่ไม่เคยมีการตายของทารกมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๓.๕ คน และที่เคยมีบุตรตาย ๑ - ๒ คนมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๒.๕ คน และสตรีที่มีบุตรตาย ๓ - ๔ คน มีบุตรเกิดรอด ๕.๔ คน^๒

เขตที่อยู่อาศัยและภาวะเจริญพันธุ์

ความแตกต่างของเขตที่พำนักอาศัยระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบทมีความสัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ กล่าวคือ ผู้ที่เกิดหรือเคยอยู่ในเขตชนบทมีจำนวนบุตรเกิดรอดที่คาดหวังและที่ต้องการสูงกว่าผู้ที่เกิดหรือเคยอยู่ในเขตเมืองมากอน ตัวอย่างเช่น การศึกษาในประเทศโปแลนด์ ปี ๒๕๑๕ พบว่า ในเขตชนบทสตรีมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๓.๐ จำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๗ คน ส่วนผู้ที่อยู่ในเขตเมืองมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๑ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๒ คน การศึกษาในประเทศฟินแลนด์ ปี ๒๕๑๔ พบว่า ผู้ที่เกิดและกำลังอาศัยอยู่ในเขตชนบทมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๒ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๘ คน ผู้ที่เกิดในเขตเมือง แต่กำลังอาศัยอยู่ในชนบทมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๓ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๗ คน ผู้ที่เกิดในชนบทแต่กำลังอาศัยในเขตเมืองมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๑ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๓ คน ส่วนผู้ที่เกิดในเขตเมืองและกำลัง

^๑ Thichchay Kirananda An Economic Analysis of Fertility Determination Among Rural and Urban Thai Women Paper No. 2 (Bangkok : Institute of Population Study Chulalongkorn University, 1977.), p. 9.

^๒ เกื้อ วงศ์บุญสิน "ภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยในหมู่บ้านประมง (วิทยานิพนธ์ปริศนาคามหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคมวิทยา ฯ มัธยมศึกษาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๒), หน้า ๔๑.

อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๐ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๕ คน เป็นต้น^๑ ส่วนในสหรัฐอเมริกา Ryder and Westoff พบว่าสตรีนิโกรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีจำนวนบุตรที่คาดหวังโดยเฉลี่ย ๓.๑ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๘ คน ส่วนสตรีนิโกรที่อยู่ในเขตชนบท มีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๕.๗ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๔.๓ คน^๒ ส่วนการศึกษาในไต้หวัน Albert Hermalin พบลักษณะเดียวกันเช่นในปี ๒๕๑๓ สตรีที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทอายุระหว่าง ๓๐ - ๓๕ ปี มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย ๔.๘ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๔.๘ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๔.๑ คน ผู้ที่อยู่ในเขตเมืองใหญ่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิต ๓.๕ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๔.๓ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๗ คน^๓

การศึกษาและภาวะเจริญพันธุ์

การศึกษามีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับภาวะเจริญพันธุ์ กล่าวคือ ผู้ที่มีการศึกษาต่ำมักจะมีจำนวนบุตรเกิดรอด ที่คาดหวังและที่ต้องการสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูง ตัวอย่างเช่น ในประเทศโปแลนด์ ปี ๒๕๑๕ พบว่า สตรีที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๒.๕ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๓.๒ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๕ คน ส่วนผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๑.๖ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๐ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๒ คน ผลของการศึกษาของสามีที่มีต่อภาวะเจริญพันธุ์พบลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผู้ที่สามีมีการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถม มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๘ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๓.๒ คน และผู้ที่สามีมีการศึกษา ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาชั้นสูงขึ้นไปมีจำนวน

^๑ United Nations, Fertility and Family Planning in Europe Around 1970, pp. 55 - 145.

^๒ Ibid pp. 57 - 131.

^๓ Ryder and Westoff, Reproduction in the United States 1965, p. 64.

^๔ Albert Hermalin "Empirical Research in Taiwan on Factors Underlying Difference in Fertility" in Population Growth (New York : John Wiley and Sons, 1976) : 251.

บุตรเกิดรอด ๑.๖ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๐๐ คน^๑ ส่วนในสหรัฐอเมริกา Ryder and Westoff พบว่า สตรีในวัยที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๘ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๕.๒ คน และจำนวนบุตรที่ท้องการ ๔.๐ คน ส่วนผู้ที่มีการศึกษาระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ ๔ ปีขึ้นไป มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๑.๔ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๑ คน และจำนวนบุตรที่ท้องการ ๒.๔ คน^๒ Hermalin พบว่า สตรีไต้หวันที่มีอายุระหว่าง ๓๐ - ๓๕ ปี ที่มีการศึกษาต่ำกว่าประถมศึกษาที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิต ๔.๔ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๔.๕ คน และจำนวนบุตรที่ท้องการ ๔.๑ คน ส่วนผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีจำนวนบุตรที่เสียชีวิตโดยเฉลี่ย ๑.๕ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๔ คน และจำนวนบุตรที่ท้องการ ๒.๕ คน^๓ การศึกษาในอียิปต์ Atef M. Khalifa พบลักษณะเดียวกัน คือผู้ที่มีการศึกษาก่อนมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๕.๓ คน จำนวนบุตรที่ท้องการ ๓.๓ คน ส่วนผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๓ คน จำนวนบุตรที่ท้องการ ๓.๒๕ คน และการศึกษาของสามีก็มีลักษณะเดียวกันคือ ผู้ที่มีสามีมีการศึกษาก่อนมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๕.๓ คน จำนวนบุตรที่ท้องการ ๓.๕ คน ส่วนผู้ที่มีการศึกษาสูงมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๓.๑ คน และจำนวนบุตรที่ท้องการ ๒.๗ คน^๔ การศึกษาของประเทศอิหร่าน ปี ๒๕๑๘ พบสตรีที่ไม่มีการศึกษามีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๔.๔ คน จำนวนบุตรที่ท้องการ ๓.๔ คน ผู้ที่มีการศึกษา

^๑United Nations, Fertility and Family Planning in Europe Around 1970, pp. 58 - 145.

^๒Ryder and Westoff Reproductions in United States 1965, p. 54

^๓Hermalin "Empirical Research in Taiwan on Factors Underlying Difference in Fertility" : 251.

^๔Atef M. Khalifa "A Proposed Explanation of the Fertility Gap Differentials by Socio - Economic and Modernity : the Case of Egypt", Population Studies Vol. 17 No. 3 (November, 1973) : 433.

๑๒ ปีขึ้นไป มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๒ คน จำนวนบุตรที่ตองการ ๒.๐ คน ส่วนการศึกษาที่อื่นเคยพบว่าสตรีที่สำเร็จการศึกษาชั้นสูง มีจำนวนบุตรที่ตองการ ๓.๒ คน และผู้ที่ไม่มีการศึกษา มี ๓.๘ คน^๒

อาศัยข้อมูลจากโครงการโพธารามในปี ๒๕๐๗ พบว่า จำนวนบุตรเกิดรอดกับการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงลบในทุกกลุ่ม อายุ เช่น ผู้ที่ไม่มีการศึกษา มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๕.๕ คน ผู้ที่มีการศึกษาตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไปมี ๓.๗ คน^๓ กระจุกตัวพบลักษณะเดียวกัน คือ สตรีในชนบทที่ไม่มีการศึกษา ตองการมีบุตร ๕.๘ คน ส่วนผู้ที่สำเร็จชั้นประถมศึกษา ๔ ตองการมีบุตร ๔.๘ คน แต่การศึกษาของสามีกลับไม่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรที่ตองการคือ สามีที่ไม่มีการศึกษา มีจำนวนบุตรที่ตองการ ๓.๕ คน ผู้ที่สำเร็จชั้นประถมศึกษา ๗ มี ๔.๐ คน ผู้ที่สามีสำเร็จชั้นประถมศึกษา ๓ มี ๔.๘ คน และชั้นประถมศึกษา ๔ - ๖ มี ๓.๕ คน^๔ พิสูจน์ของลักษณะที่เหมือนกันคือผู้ที่มีการศึกษามากกว่ามีจำนวนบุตรที่มีชีวิตและจำนวนบุตรในอุคมคติ (จำนวนบุตรที่ตองการ) มากกว่า เช่น สตรีที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๒๔ ปีที่มีการศึกษาประถมศึกษา ๑ - ๓ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิต ๑.๒ คน และจำนวนบุตรที่ตองการ ๓.๗ คน ส่วนผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ๔ - ๖ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิต ๑.๑ คน และจำนวนบุตรที่ตองการ ๓.๓ คน^๕

Mary Jo Deleve Chio Good, M. Grant Farr and Byron J. Good "Social States and Fertility : A Study of a Town and Three Villages in Northwestern Iran" Population Studies Vol. 34 No. 2 (July, 1980) : 314.

^๒United Nations, The Mysore Population Study, Populations Studies No. 34 (New York : United Nation Publication 1961), p. 141

^๓Institute of Population Studies, The Photharam Studies 1964 - 1966 : A series of Reports on Thailand 's First Population and Family Planning Research Project Report No. 4 (Bangkok, 1971) pp. 1 - 120

^๔ระจิตตา ณ พัทลุง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย", หน้า ๔๔ - ๔๖.

^๕พิภูลทอง พิชัยยุทธ "การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตและจำนวนบุตรในอุคมคติของสตรีไทย ที่สมรสแล้วและอยู่กินกับสามีในเขตเมืองและเขตชนบท", หน้า ๗๒

การทำงานของสตรีและภาวะเจริญพันธุ์

การทำงานของสตรีมีความสัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ กล่าวคือสตรีที่ทำงานมีรายได้จะมีจำนวนบุตรเกิด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการต่ำกว่าผู้ที่ไม่ทำงาน การศึกษาในยุโรปแถบประเทศฝรั่งเศส ปี ๒๕๑๔ สตรีในอาชีพที่กำลังทำงานมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ย ๑.๘ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๑ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๒ คน ผู้ที่ไม่เคยทำงานมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๔ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๕ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๕ คน^๑

ในสหรัฐอเมริกา Ryder and Westoff พบว่าสตรีที่ไมทำงานเลยมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๔.๕ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๕ คน ผู้ที่เคยทำงานมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๔.๐ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๓ คน และผู้ที่กำลังทำงานมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๓.๖ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๐ คน^๒

ส่วนการศึกษาในเยอรมนี ปี ๒๕๐๑ Freedman, Baumert and Bolte พบว่าสตรีที่กำลังทำงานอยู่มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๑.๓ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๑.๕ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๔ คน ส่วนผู้ที่ไม่ได้ทำงานมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๑.๗ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๑ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๕ คน^๓

สำหรับในประเทศไทย ระจิตตา พบว่า สตรีไทยในอาชีพที่ทำงานทั้งคนและหลังการสมรสมีจำนวนบุตรในอุดมคติ (จำนวนบุตรที่ต้องการ) โดยเฉลี่ย ๓.๔ คน ผู้ที่ไม่เคยทำงานมี ๔.๒^๔ แต่การศึกษาของพิภพทองพบว่ามีความแตกต่างกันในจำนวนบุตรที่พึงปรารถนา กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๓๔ ปี ที่ไม่ทำงานจะมีจำนวนบุตรที่พึงปรารถนาโดยเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ที่ทำงาน

^๑United Nations, Fertility and Family Planning in Europe Around 1970, pp. 60 - 145.

^๒Ryder and Westoff, Reproduction in the United States 1965, p. 62.

^๓Freedman, Baumert and Bolte, "Expected Family Size and Family Size Values in West Germany" : 147.

^๔ระจิตตา ๗ พัทลุง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย", หน้า ๕๕.

เล็กน้อย เช่นในกลุ่มผู้มีอายุระหว่าง ๒๕ - ๓๕ ปี ผู้ที่ไม่ทำงานมีจำนวนบุตรที่มีชีวิต ๓.๐ คน ผู้ที่ทำงาน ๓.๑ คน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะการทำงานของสตรีในชนบทมิได้มีอุปสรรคต่อการทำงานแต่อย่างใด ส่วนจำนวนบุตรในอุดมคติ (จำนวนบุตรที่ต้องการ) ผู้ทำงานจะมีน้อยกว่าผู้ที่ไม่ทำงานในทุกกลุ่มอายุ และเมื่อจำแนกการทำงานของสตรีตามอาชีพพบว่าในเขตชนบท สตรีที่ทำการเกษตรเป็นผู้มีจำนวนบุตรที่ต้องการสูงที่สุด คือ ผู้ทำการเกษตรมี ๓.๕ คน วิชาชีพ ๓.๔ คน และกรรมกร ๓.๕ คน นอกจากนี้เป็นชนบท เพชรบูรณ์ ได้ศึกษาผลกระทบของการทำงานของสตรีต่อภาวะเจริญพันธุ์ โดยใช้ข้อมูลโครงการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยในปี ๒๕๑๔ และพบว่า ในเขตชนบท ผู้ทำงานที่ไม่ใช่เกษตรกรมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๓.๔๓ คน ซึ่งต่ำกว่าผู้ทำงานเกษตรซึ่งคาดว่าจะมีบุตร ๔.๓๔ คน ส่วนผู้ที่ไม่อยู่ในแรงงานคาดว่าจะมีบุตร ๔.๒๖ คน และเมื่อจำแนกตามอาชีพของสตรีพบว่า ในเขตชนบท กลุ่มเกษตรกรมีจำนวนบุตรที่คาดหวังสูงสุด (๔.๓๔ คน) สตรีที่ประกอบวิชาชีพ บริหารและเสมียน มีจำนวนบุตรที่คาดหวัง โดยเฉลี่ยค่าที่ต่ำสุด (๓.๑๐ คน) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ลักษณะงานทางเกษตรทำให้ผู้ประกอบการมีความต้องการบุตร เพื่อไว้ช่วยกันทำมาหากิน หรือไว้ถึงพยายมแก่เขามากกว่าผู้ประกอบการอาชีพอื่น^๒

อาชีพของสามีและภาวะเจริญพันธุ์

อาชีพของสามีมีความสัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ สตรีที่สามีประกอบกิจการเกษตรจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดจำนวนบุตรที่คาดหวัง และจำนวนบุตรที่ต้องการสูงกว่าผู้ที่มีสามีประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่นในประเทศเซโกสโลวะเกีย ในปี ๒๕๑๓ พบว่า สตรีที่สามีประกอบกิจการเกษตร มีจำนวนบุตรเกิดรอด

พิบูลทอง พิชัยบุษ "การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีไทยที่สมรสแล้วและกำลังอยู่กับสามีในเขตเมืองและชนบท", หน้า ๗๗ - ๘๕

^๒ไพฑูริย์ เพชรวัลย์, ผลกระทบของการทำงานของสตรีต่อภาวะเจริญพันธุ์, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิจัยของโครงการประชากรกับการพัฒนา วันที่ ๒๖ - ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๔ จัดโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับกองวางแผนประชากรและกำลังคน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, หน้า ๑๐ - ๑๖.

๒.๗ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๘ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๘ คน ผู้ที่ทำงานใช้มือมีจำนวน
 บุตรเกิดรอด ๒.๑ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๕ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๘ คน ผู้ที่ทำงานไม่ใช่
 มือมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๑.๗ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๒ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๓ คน^๑
 การศึกษาในประเทศเยอรมนี ปี ๒๕๐๑ ก็พบลักษณะเช่นเดียวกันเช่น ผู้ที่มีสามีประกอบอาชีพการเกษตรกร
 มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๓ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๘ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๘ คน ผู้ที่มีสามี
 เป็นนักธุรกิจมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๑.๗ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๑ คน และจำนวนบุตรที่ต้องการ
 ๒.๖ คน เป็นคน^๒ ในสหรัฐอเมริกาที่พบลักษณะเดียวกัน เช่น Whelpton, Campbell and
 Patterson พบว่าสตรีที่มีประกอบอาชีพการเกษตรมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง จำนวนบุตรที่ต้องการเท่ากันคือ
 ๓.๕ คน ผู้ที่มีสามีทำงานเป็นนักบริหารชั้นสูง มีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๓.๑ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๓^๓
 การศึกษาในประเทศอียิปต์ พบว่าสตรีที่มีประกอบอาชีพชั้นต่ำ มีจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๘ คน จำนวนบุตร
 ที่คาดหวัง ๕.๖ คน และผู้ที่มีสามีประกอบอาชีพชั้นสูงมีจำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๘ คน และจำนวนบุตรที่คาด
 หวัง ๓.๓^๔ การศึกษาในอิหร่านปี ๒๕๑๖ พบว่าผู้ที่มีสามีเป็นกรรมกรมีจำนวนบุตรเกิดรอด ๔.๕ คน
 จำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๐ คน ส่วนผู้ที่เป็นขอทามีจำนวนบุตรที่เกิดรอด ๔.๒ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ
 ๒.๒ คน^๕

^๑ United Nations, Fertility and Family Planning in Europe Around 1970 pp. 58 - 145.

^๒ Freedman, Baumert and Bolte, "Expected Family Size and Family Size Values in West Germany" : 145.

^๓ Whelpton, Campbell and Patterson, Fertility and Family Planning in United States, p. 115.

^๔ Khalifa, "A Proposed Explanation of the Fertility Gap Pefferentials by Socio - Economic and Modernity" : 433.

^๕ Good, Farr and Good "Social Status and Fertility. A Study of a Town and Three Villages in Northwestern Iran"

รายได้ของครอบครัวกับภาวะเจริญพันธุ์

ผลการศึกษาเรื่องรายได้ครอบครัวกับภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริงและภาวะเจริญพันธุ์ที่ทองการ มีความสัมพันธ์ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ดังจะเห็นได้ การศึกษา ประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เช่น ประเทศอังกฤษและเวดซ์ พบว่า จำนวนบุตรเกิดรอดของผู้มีรายได้ต่ำมากมี ๑.๘๘ คน ผู้มีรายได้ รัศมีกลางมี ๑.๘๒ คน และผู้มีรายได้สูงมี ๑.๗ คน จำนวนบุตรที่คาดหวังของผู้มีรายได้ต่ำมากเท่ากับ ๒.๒๖ คน ผู้มีรายได้รัศมีกลางเท่ากับ ๒.๒๗ คน และผู้มีรายได้รัศมีสูงและสูงมากเท่ากับ ๒.๑๙ คน และจำนวนบุตรที่ทองการของผู้มีรายได้ต่ำมากเท่ากับ ๒.๖ คน ผู้มีรายได้รัศมีกลางเท่ากับ ๒.๗ คน และผู้มีรายได้รัศมีสูงเท่ากับ ๒.๙ คน เป็นต้น ส่วนการศึกษาของ Ryder and Westoff พบว่า สตรีในโกรที่มีรายได้ของครอบครัวต่ำกว่าปีละ ๓,๐๐๐ ดอลลาร์ มีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๕.๓ จำนวนบุตร ที่ทองการ ๓.๙ คน ส่วนผู้มีรายได้ ๑๕,๐๐๐ ดอลลาร์ขึ้นไป มีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๑ จำนวน บุตรที่ทองการ ๒.๗ คน^๒ การศึกษาในเยอรมนี ปี ๒๕๐๑ ก็พบลักษณะเช่นเดียวกันคือ ผู้มีรายได้ต่ำกว่า เดือนละ ๒๕๐ มาร์ค มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๒.๓ คน จำนวนบุตรที่คาดหวัง ๒.๔ คน และจำนวนบุตรที่ ทองการ ๒.๔ คน ผู้ที่มีรายได้เดือนละ ๕๐๐ มาร์คขึ้นไป มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๑.๖ คน จำนวนที่ คาดหวัง ๒.๔ คน และจำนวนบุตรที่ทองการ ๒.๖ คน^๓ การศึกษาในประเทศอิหร่าน ปี ๒๕๑๖ ก็พบ ลักษณะเดียวกันเช่น สตรีที่มีรายได้ของครอบครัวต่ำกว่าเดือนละ ๒,๕๐๐ เรียล มีจำนวนบุตรเกิดรอด ๕.๐ คน จำนวนบุตรที่ทองการ ๒.๙ คน ผู้มีรายได้เดือนละ ๑๐,๐๐๐ เรียล มีจำนวนบุตรเกิดรอด

^๑ United Nations, Fertility and Family Planning in Europe Around 1970, pp. 58 - 145.

^๒ Ryder and Westoff, Reproduction in United States 1965, p. 60.

^๓ Freedman, Baumert and Bolte, "Expected Family Size and Family Size Values in West Germany" : 145.

๔.๐๘ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๕.๕ คน^๑ ในวัยปลัดขันธ์ลักษณะเดียวกันคือ ผู้มีรายได้ต่ำมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๕.๑ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๓.๕ คน และผู้มีรายได้สูงมีจำนวนบุตรที่คาดหวัง ๓.๕ คน จำนวนบุตรที่ต้องการ ๒.๕ คน^๒

ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการใช้สิทธิและภาวะเจริญพันธุ์

ระจิตกา พบว่า ผู้สตรีในชนบทมีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันการใช้สิทธิจะมีจำนวนบุตรในอุดมคติ (จำนวนบุตรที่ต้องการ) ต่ำกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ เช่น ผู้มีบุตรระหว่าง ๑ - ๒ คน ผู้ที่ไม่มีความรู้มี ๔.๒ คน เฉลี่ยโดยมี ๓.๐ คน และทราบอย่างละเอียดมี ๒.๕ คน^๓ พิภลทอง ก็พบลักษณะเดียวกันคือ ผู้มีความรู้ ๆ ในวันนี้ ๆ จะมีจำนวนบุตรในอุดมคติ (จำนวนบุตรที่ต้องการ) ต่ำกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ ๆ เช่น ผู้ที่อายุระหว่าง ๑๕ - ๒๕ ปี มีความรู้มี ๓.๐ คน และไม่มีความรู้มี ๓.๓ คน แต่จำนวนบุตรที่มีชีวิตกลับพบลักษณะตรงข้ามคือ ผู้ที่มีความรู้ ๆ มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตมากกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ ๆ ทั้งนี้อาจเพราะเพียงแต่ชวนชวาทหาความรู้แต่มีใญ่ปฏิบัติ^๔

^๑ Good, Farr and Good "Social Status and Fertility : A Study of a Town and Three Villages in Northeastern Iran" : 314.

^๒ Khalifa, "A Proposed Explanation of Fertility Gap Differentials by Socio - Economic and Modernity", : 433.

^๓ ระจิตกา ณ พิษณุ "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย", หน้า ๕๕.

^๔ พิภลทอง พิษณุยุทธ "การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีไทยที่สมรสแล้วและกำลังอยู่กินกับสามีในเขตเมืองและเขตชนบท", หน้า ๕๗.

ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันการศึกษาภาวะเจริญพันธุ์

นพวรรณ พบว่า ประชากรในเขตเมือง ผู้มีทัศนคติเห็นควาย จะมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่โดยเฉลี่ย ๓.๕ คน แต่ผู้มีทัศนคติไม่เห็นควายมีจำนวนบุตรที่มีชีวิต ๓.๘ คน พิสูจน์พบว่า สตรีในชนบทที่เห็นควาย จะมีจำนวนบุตรในอุดมคติ (จำนวนบุตรที่ต้องการ) ต่ำกว่า ผู้ที่ไม่เห็นควาย เช่น ในกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๒๔ ปี เห็นควาย มี ๒.๘ คน ไม่เห็นควายมี ๓.๘ คน ส่วนจำนวนบุตรที่มีชีวิตไม่มีความสัมพันธ์กันมากนัก เช่น ในกลุ่มผู้ที่มีอายุระหว่าง ๑๕ - ๒๔ ปี ผู้เห็นควายมี ๑.๐ คน ไม่เห็นควายมี ๑.๒ คน แต่ในกลุ่ม ๓๕ - ๔๕ ปี เห็นควายมี ๕.๕ คน ไม่เห็นควายมี ๔.๘ คน เป็นต้น^๒

การป้องกันการศึกษาภาวะเจริญพันธุ์

Knodel and Visid พบว่า สตรีในชนบทที่ใช้วิธีการป้องกันการปฏิสนธิมีจำนวนบุตรเกิดรอดสูงกว่าผู้ที่ใช้วิธีคุมกำเนิดในททุกกลุ่มอายุ ทั้งนี้เพราะคุณสมบัติวิธีการป้องกันการศึกษา^๓ หลังจากมีบุตรมากแล้ว พิสูจน์พบว่า ผู้ที่ใช้การป้องกันการศึกษา จะมีจำนวนบุตรในอุดมคติ (จำนวนบุตรที่ต้องการ) ต่ำกว่า ผู้ที่ไม่ใช้การป้องกันการศึกษาในทุกกลุ่มอายุ^๔

นพวรรณ ปาลวัฒน์ไธสง, "อิทธิพลของอายุแรกสมรสต่อภาวะเจริญพันธุ์ในเขตเมืองของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๒๔ - ๑๓๐.

^๒ พิสูจน์ของ พิรัชย์บุตร, "การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีไทยที่สมรสแล้วและกำลังอยู่กับสามีในเขตเมืองและเขตชนบท" หน้า ๑๐๒.

^๓ Knodel and Visid, The Fertility of Thai Women, p. 38

^๔ พิสูจน์ของ พิรัชย์บุตร, "การศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีไทยที่สมรสแล้วและกำลังอยู่กับสามีในเขตเมืองและเขตชนบท" หน้า ๑๐๗.

แนวความคิดสำคัญในวิทยานิพนธ์

จากการพิจารณาผลงานวิจัยภาวะเจริญพันธุ์แท้จริงที่แยกจำนวนบุตรเกิดออกับจำนวนบุตรที่มีชีวิต และภาวะเจริญพันธุ์ของการที่ใดแก่ จำนวนบุตรที่คาดหวังกับจำนวนบุตรที่ต้องการที่ได้มีการศึกษาไว้ทั้งในต่างประเทศและประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าภาวะเจริญพันธุ์แท้จริงและภาวะเจริญพันธุ์ของการมีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น โภชนา ปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ ถ้ามีความแตกต่างของปัจจัยดังกล่าวแล้ว จะทำให้ภาวะเจริญพันธุ์ทั้งสองประเภทมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ในการศึกษาค้นคว้ามุ่งเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับภาวะเจริญพันธุ์แท้จริงซึ่งจะศึกษาจากจำนวนบุตรเกิดรอด และภาวะเจริญพันธุ์ของการซึ่งจะศึกษาจากจำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการของสตรีไทยในชนบทที่สมรสแล้ว โดยมีสมมุติฐานในการวิจัยดังนี้

สมมุติฐานสำคัญ

"ความแตกต่างด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม มีอิทธิพลทำให้ภาวะเจริญพันธุ์ที่แท้จริงและภาวะเจริญพันธุ์ของการ ของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทยมีความแตกต่างกันด้วย"

สมมุติฐานย่อย

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่ผ่านมาและการพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ ที่น่าจะมีส่วนทำให้ภาวะเจริญพันธุ์แท้จริงและภาวะเจริญพันธุ์ของการมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจะตั้งสมมุติฐานย่อยในการวิจัยดังนี้คือ

๑. สตรีในชนบทที่มีอายุสูงกว่า, มีระยะเวลาสมรสนานกว่า, สมรสเมื่ออายุน้อยกว่าและมีทารกที่ตายมากกว่า จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการ มากกว่าสตรีที่มีอายุน้อยกว่า, มีระยะเวลาสมรสสั้นกว่าสมรสเมื่ออายุสูงกว่าและมีทารกที่ตายน้อยกว่าหรือไม่เคยมีบุตรตายเลย

๒. สตรีในชนบทที่เกิดในเขตเมืองหรือเคยอยู่ในเขตเมือง จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่เกิดในชนบทหรือเคยอยู่ในเขตเมืองซึ่งกว่าหรือไม่เคยอยู่ในเขตเมืองเลย

๓. สตรีในชนบทที่ตนเองและสามีมีการศึกษาสูงกว่าจะมีจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่ตนเองและสามีมีการศึกษาค่ำกว่า

๔. สตรีในชนบทที่สามีหรือตนเองไม่ทำงานก่อนและหลังการสมรสจะมีจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการมากกว่าผู้ที่สามีหรือตนเองทำงานก่อนและหลังการสมรส

๕. สตรีในชนบทที่สามีมีรายได้น้อยกว่าและจะมีจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าที่สามีมีรายได้น้อยกว่า

๖. สตรีในชนบทที่มีความทันสมัยในการคลอดบุตรมากกว่าจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดจำนวนบุตรที่คาดหวัง และจำนวนบุตรที่ต้องการน้อยกว่าผู้ที่มีความทันสมัยในการคลอดบุตรน้อยกว่า

๗. สตรีในชนบทที่มีทัศนคติว่าการมีบุตรมากเป็นผลดีและการมีบุตรน้อยเป็นผลเสีย จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการมากกว่าผู้ที่ทัศนคติว่าการมีบุตรมากเป็นผลเสียและการมีบุตรน้อยเป็นผลดี

๘. สตรีในชนบทที่มีความรู้และใช้การป้องกันการปฏิสนธิจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดสูงกว่า แต่มีจำนวนบุตรที่คาดหวัง และจำนวนบุตรที่ต้องการต่ำกว่าผู้ที่ไม่มีความรู้ และไม่ใช้การป้องกันการปฏิสนธิ

๙. สตรีในชนบทที่ตนเองและสามีมีทัศนคติที่เห็นด้วยและปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ จะมีจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการต่ำกว่าผู้ที่ตนเองและสามีมีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยและไม่ปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อภาวะเจริญพันธุ์แท้จริงและภาวะเจริญพันธุ์เทียมที่ทองการของสตรีที่สมรสแล้วในชนบทประเทศไทย ตั้งแต่อายุ ๑๕ ปีขึ้นไป โดยจะเปรียบเทียบกับจำนวนบุตรเกิดรอด จำนวนบุตรที่คาดหวังและจำนวนบุตรที่ต้องการ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการศึกษาภาวะเจริญพันธุ์ และยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบจำนวนบุตรทั้งสามประเภทนี้ในประเทศไทย ในการศึกษาครั้งนี้จะพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ คือ อายุ อายุ-แรกสมรส ระยะเวลาสมรส การตายของทารก ทัศนคติในการมีบุตรมากหรือน้อย สถานที่เกิดและที่พักอาศัย การศึกษา การประกอบอาชีพและรายได้ จำนวนสิ่งของเครื่องใช้ในบ้าน ความรู้ที่ตนคิด และการปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันการปฏิสนธิ บุคคลและสถานที่ที่เคยทำคลอดและปรารภนาที่จะทำคลอด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากวิทยานิพนธ์

การศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบว่าปัจจัยอะไรบางอย่างที่ทำให้ภาวะเจริญพันธุ์แท้จริงและภาวะเจริญพันธุ์เทียมที่ทองการแตกต่างกัน และทำให้ทราบถึงแนวโน้มของการเพิ่มจำนวนประชากรในอนาคตต่อไปด้วย ซึ่งจะนำความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ไปพิจารณาแก้ไขปรับปรุงพัฒนาประเทศต่อไป เพื่อให้เกิดการลดอัตราการประชากรได้อย่างจริงจัง นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นฐานในการศึกษาเปรียบเทียบ ผลการวิจัยต่าง ๆ ในอนาคต